

Tanrısız Ahlak
Morality Without God?

Elif ŞEKERCİLEROĞLU

Yüksek Lisans, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri, Sakarya/ Türkiye
esekercileroglu@hotmail.com | <https://orcid.org/0009-0002-7020-5338>

Makale Bilgisi

Makale Türü: Kitap İncelemesi
Geliş Tarihi: 10/10/2025
Kabul Tarihi: 09/12/2025
Yayın Tarihi: 23/12/2025

Article Information

Article Type : Book Review
Received : 10/10/2025
Accepted : 09/12/2025
Published : 23/12/2025

Atıf

Şekercileroglu, E. (2025). **Tanrısız Ahlak**, Antakiyat, 8(2), 222-228

Citation

Şekercileroglu, E. (2025). ***Morality Without God?***, Antakiyat, 8(2), 222-228

İntihal | Plagiarism

Bu makalede intihal taraması yapılmış ve intihal içermediği teyit edilmiştir. [İntihal.net](https://www.intihal.net) - Turnitin

This article has been scanned for plagiarism and it has been confirmed that it does not contain plagiarism. [İntihal.net](https://www.intihal.net) - Turnitin

Etik Beyan | Ethical Statement

Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Elif ŞEKERCİLEROĞLU

This study does not require ethics committee approval and the data used has been obtained from literature review/published sources. It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of the study and all studies used were indicated in the bibliography. Elif ŞEKERCİLEROĞLU

Hakem Sayısı | Referees

İki Dış Hakem | Two External Referees

Değerlendirme | Review

Çift Kör Hakemlik | Double Blind Referee

Etik Bildirim | Complaints

ilahiyatdergi@mku.edu.tr

Telif Hakkı & Lisans | Copyright & License

Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 license.

Öz

Walter Sinnott-Armstrong'un Tanrısız Ahlak adlı eseri, ahlakın temellendirilmesinde Tanrı inancının zorunlu olup olmadığı sorununa odaklanan çağdaş bir ahlak felsefesi incelemesidir. Yazar, teistik temelli ahlak anlayışlarına karşı çıkarak, ahlaki değerlerin ve ilkelerin dinsel inançtan bağımsız biçimde rasyonel bir temele oturtulabileceğini savunur. Armstrong'un ortaya koyduğu "zarar temelli ahlak teorisi", bireylerin eylemlerini başkalarına verdikleri zarar üzerinden değerlendiren seküler bir etik yaklaşımı olarak öne çıkar. Sekiz bölümden oluşan eserde yazar, Tanrı'nın yokluğunda da ahlaki yaşamın mümkün olduğunu çeşitli felsefi argümanlarla temellendirir. Bu yönüyle Tanrısız Ahlak, din dışı bir ahlak anlayışının akıl, empati ve toplumsal sorumluluk ilkeleriyle nasıl savunulabileceğini gösteren önemli bir çağdaş etik çalışmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Seküler Ahlak, Zarar Temelli Ahlak Teorisi, Tanrı, Ahlak

Abstract

Walter Sinnott-Armstrong's *Morality Without God* is a contemporary work of moral philosophy that focuses on the question of whether morality necessarily requires belief in God. The author challenges theistic moral theories and argues that moral values and principles can be grounded rationally, independent of religious faith. Armstrong's "harm-based moral theory" emphasizes evaluating human actions through the lens of the harm they cause to others, offering a secular ethical framework. Throughout its eight chapters, the book defends the possibility of a moral life without divine foundations through rigorous philosophical reasoning. In this regard, *Morality Without God* stands out as a significant modern ethical study demonstrating how a non-religious morality can be justified through reason, empathy, and social responsibility.

Keywords: Secular Morality, Harm-based Moral Theory, God, Morality

GİRİŞ

Walter Sinnott-Armstrong, çağdaş ahlak felsefesi alanında uzmanlaşmış Amerikalı bir profesördür. Yazar, özellikle din temelli ahlak anlayışlarına karşı geliştirdiği yaklaşımlarıyla bilinmektedir. Armstrong, seküler ahlak anlayışını savunan eserleriyle tanınmaktadır. "Tanrısız Ahlak", dini inanca dayanmadan da ahlaki bir yaşamın mümkün olduğunu ileri süren önemli çalışmalarından biridir. Eserin orjinal adı "Morality Without God?" olup; ilk olarak 2009 yılında Oxford University Press tarafından 172 sayfa olarak Newyork'da basılmıştır. Türkçeye 2016 yılında Atilla Uygan tarafından çevrilmiş ve 160 sayfa olarak Ayrıntı Yayınları'ndan yayınlanmıştır. Yazarın kitabında ele aldığı en temel mesele "Tanrı olmadan ahlak olabilir mi?" konusudur. Kitap sekiz bölüme ayrılmaktadır. Yazar, her bölümde farklı başlıklar altında "Zarar Temelli Ahlak Teorisi"ni tekrar ederek seküler ahlak teorisini temellendirmektedir.

Birinci bölüm, ateistler ile teistler arasındaki ön yargıların, toplumsal ayrışmanın ve karşılıklı anlayış eksikliğinin nedenlerini ele alarak, yazarın bu iki grup arasında saygı ve diyalog temelli bir köprü kurma çağrısını ortaya koymaktadır. Armstrong kendi evliliğinden örnek vererek; eşi ile evlendiği zaman Evangelik Hristiyan olduğunu ve ateist eşinin ona yıllarca çok hoşgörülü davrandığını belirtmektedir. Ateist ve teistlerin hiçbir zeminde

buluşamamalarından yakının yazar, bu iki kesimin ancak saygı ve anlayış çerçevesinde tartışarak sorunları çözebileceklerini ifade etmektedir. Yazar, ateistlerin toplumda maruz kaldıkları olumsuz durumlara da değinmektedir¹. Toplumun her kesiminde ateistlere karşı ön yargı, küçük görme, aşağılamaya maruz bırakma gibi durumlar toplumda ateistlerin varlığını zorlaştırmaktadır. Yazar, bu yolla asla yapıcı bir sohbete ve karşılıklı anlaşmaya girilemeyeceğini belirtmektedir. Ateistler ile teistler arasında bir anlaşmanın olabilmesi için iki kesimin de birbirini kırmadan eleştirmesi gerekmektedir. Yazara göre teistler ile nasıl daha iyi bir iletişim kurulabileceğinin yolu, karşılıklı güven ve saygı esasıdır. Günümüzde çoğu ateist, maalesef ateist olduğunu gizlemek durumunda kalmaktadır. Aynı şekilde ateistlerde de teistlere karşı bir ön yargı söz konusudur. Armstrong, bu kitabın yazılmasının asıl amacını belirterek ahlakın dine ve Tanrı'ya dayandırılmasını ve dolayısıyla toplumun ateistlerin ahlaksız olduğu yönündeki varsayımını yıkmayı hedeflediğini ifade etmektedir². Yazar, bundan sonraki bölümleri ahlakın dine ve Tanrı'ya bağlı olduğu iddiasını beş ayrı başlık altında ele alacağını belirtir³.

İkinci bölüm, ahlakın yalnızca dine dayandırılmayacağını savunarak, iyi ya da kötü olmanın inançsızlıkla değil, insanın karakteriyle ilgili olduğunu ve ateistlerin de teistler kadar ahlaklı bireyler olabileceğini vurgulamaktadır. Ahlaksız sayılan eylemler herkes tarafından kabul edildiğinde hangi kesimin ahlaksız olduğuna karar verilememektedir. İyi ateistler olduğu gibi toplumda kötülükleri ile isim yapmış ateistlerde vardır. Ateistler, sırf kutsal metinlere iman etmedikleri için ahlaksız eylemlerde bulundukları yönündeki iddiaları reddederler; çünkü bu tür yargılar ateistlerin ahlaksız olduğunu göstermez. Toplumda korkunç suçlar işleyen ateistler olduğu gibi teistler de vardır. Bu suçu işlemeleri onların ateist ya da teist olmalarından kaynaklanmamaktır. Yazar, aynı zamanda iyi ateistlerin de olabileceğini vurgulayarak kendi eşini örnek olarak göstermektedir⁴. Pek çok insan, Tanrısız da iyi olarak kalmayı becerebilmektedir. Yazar, iyi olan ateist insanların bu iyiliklerini dillendirmediklerini ve yanlış anlaşıldıklarını düşünmektedir.

Toplumda olumsuz olayların haberleri hızla yayılır ve diğer haberlerden daha çok dikkat çeker. Yazar, Stalin ve Mao örneğini vererek bu iki liderin hem ateist hem de ahlaksız olduklarını göstermektedir. Armstrong'a göre, onları kötü yapan ateist olmaları değil karakter bozukluklarıdır⁵. Stalin ve Mao'nun yaptığı en bariz yanlış aşırı din karşıtı olmalarını baskı aracı haline dönüştürmeleridir. Onların bu tutumları katı dindarların kendi doğruları dışındakileri reddettikleri gibi, farklı düşünen tahammüllerini ortadan kaldırmıştır.

Yazar, üçüncü bölümde ahlaksız sayılan davranışlar üzerinden ateist ve agnostiklerin bu tür eylemlerde toplumda durdukları yeri belirleyerek onların da sağlam ahlaki ilkelere sahip olabileceğini göstermek istemektedir. Kişinin dünya görüşüne bakarak o toplumun iyi

¹ Walter-Sinnott Armstrong, *Tanrısız Ahlak* (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016), 23.

² Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 30.

³ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 31.

⁴ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 39.

⁵ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 42.

ya da kötü insanlar tarafından oluştugu söylenemez. Böyle bir kararın verilmesi için o toplum gözlemlenmeli ve üzerinde araştırmalar yapılmalıdır. Toplumda yaygın olan iddia, teistlerin toplumdaki bireylerin çoğunun ateist ya da agnostik olması durumunda o toplumun kaosa sürükleneceğini düşünmeleridir. Yazara göre toplumda ahlak dışı davranışları gerçekleştirme oranının hangi kesimde daha fazla olduğuna dair yapılan çalışmalar eksik ve yetersizdir. Bir kişinin dini görüşüne bakarak onunla ilgili ahlaki bir yargıya varılamaz. Nihai sonuca varabilmek için daha fazla ampirik kanıt ve analize ihtiyaç vardır. Yazar, bu bölümde çeşitli örnekler üzerinden seküler bireylerin ve toplumların dindar bireylere göre daha hoşgörülü ve ön yargılardan uzak bir tutum sergilediklerini vurgulamaktadır. Son olarak Armstrong, sekülerliğin toplumu kaosa sürükleyeceğine dair herhangi bir veri olmadığını ifade eder ve iki grubun da birbirinden öğreneceği değerli unsurlar olduğunu belirtir.

Dördüncü bölümde yazar, Tanrı'ya dayanmayan ahlak anlayışının mümkün olduğunu; ateist ve agnostiklerin bu anlayışı açıklamak için nasıl bir yol izlediklerini göstermek istediğini ifade etmektedir. Her birey bilinçli olsun ya da olmasın ahlaki tercihlerde bulunur. Bazen de bireyler ihtilaflı konularda bir tutum sergilemek zorunda kalabilirler. Bireyin ahlaki konularda tarafsız kalması düşünülemez. Ateizm, bireyin ahlaki yargıda bulunmasını zorlaştırıyorsa bu onun hayatını daha da zorlaştıracaktır. Yazar, toplumun her kesimi tarafından ahlak dışı kabul edilen bir davranıştan yola çıkarak diğer ahlaki yanlışları da sıralamakta ve bu yanlışları bireylerde göstermeye çalışmaktadır. Zarar esaslı ahlak teorisi, seküler bir teoridir. Yazar; acı, ölüm ve sakatlığın kötü olarak kabul edilmesinin sebebini onların zarar verici niteliğine bağlamaktadır.

Armstrong, beşinci bölümde ahlaki yasaların Tanrı'nın buyruklarına bağlı olmaksızın da temellendirilebileceğini savunarak, ahlakın kaynağını zarar ilkesine ve empatiye dayandıran seküler bir yaklaşımın, kutsal emir teorisine alternatif olabileceği iddiasındadır. Yazara göre fizik ve matematiğin temel kuralları nasıl değişmeden aynı kalıyorsa ahlakın temel kuralları da değişmez. Kötülük, her zaman ve her yerde kötülüktür. Bu seküler ahlak anlayışı için de geçerli bir kuraldır. Ahlak, Tanrı'nın emirlerine dayanıyorsa o zaman ateistlerin de nesnel ahlaka inanmamaları gerekmektedir. Bu da mümkün değildir. Yazar; kendisinin ortaya koyduğu zarar esaslı seküler ahlak teorisini, kutsal emir teorisinden ayrı düşünmemiz gerektiğini ifade etmektedir⁶. Kutsal emir teorisinde ahlaki görev ve yükümlülükleri, ahlaki yanlışlığın ne olduğunu Tanrı tayin eder. Yazar, burada ahlaki düzenin sürmesi için Tanrı'nın varlığını şart koşan anlayışı eleştirmektedir. Toplumda geçerli ahlaki yasalar vardır; ancak bu yasalar için mutlaka bir yasa koyucu gerekmemektedir. Kişinin ahlaki yanlışlığı açıklamak için bir yasa koyucuya ihtiyacı yoktur. Yazar, kutsal emir teorisindeki eksiklikleri bularak ahlaki değerlerin Tanrı'nın buyruğuna bağlı olmaksızın da temellendirilebileceğini göstermektedir. İnsanların yararına olabilecek gelişmelere de sırf Tanrı ahlaken yasaklamış olması sebebi ile karşı çıkılması eleştirel açıdan sorunlu bir tutumu

⁶ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 103.

işaret etmektedir. Yazar bu bölümde ahlak eğitiminin temelini Tanrı'ya körü körüne itaat değil, empatiye dayandırmamız gerektiğini savunmaktadır.

Altıncı bölümde “Niçin ahlaklı olmalıyız?” sorusu tartışılmaktadır. İncil’de ahlaksızlık yapanın cezalandırılması için kutsal ahlak teorisinin sağlam nedenlerinin olmadığını; bu yüzden eksiklik taşıdığını sorgulamaktadır. Seküler bir ahlakçının din olmadan da ahlaklı olmak için sebepleri vardır. Ahlaksız olmak, hiç kimsenin isteyeceği bir durum değildir. Öncelikle, ahlaklı olmak kişinin çıkarıdır. Bazen de yanlış davranışlar kişinin çıkarına gibi gözükebilmektedir. O zaman böyle kişilerin ahlaklı olmaları için bir nedenleri yoktur, diyebilir miyiz? Teistler, ateistlerin çıkar konusunu bencilce bulmaktadır. Yazara göre, bir eylemin irrasyonel-rasyonel ayırımına bakarak çıkarımıza olup olmaması önemlidir. Yazar, irrasyonel bir eylemin rasyonel eyleme nasıl dönüştüğünü ve bunun bir neden olduğunu kabul etmemiz gerektiğini belirtmektedir. Bir kişi ister kendi çıkarını gözetmek, için ister başkasının yararını ya da bir başkasına zararı gelmesini önlemek amacıyla hareket ettiğinde, eylemi irrasyonelden rasyonele dönebilmektedir. Bir eylemi yapmak ya da yapmamak için başkalarına zarar verip vermemesi yeterli bir ahlaki gerekçe olabilir. Burada bir başkasının çıkarı söz konusudur ve ‘Neden’ sorusu için yeterlidir. Başkalarına zarar vermeyi hiç umursamayan insanlar hakkında ne düşünmeliyiz? Yazar, onların ahlaki dürtülerinde bir sıkıntı olduğunu ifade etmektedir⁷. Bu kişiler için çözümün, onları eğitmek ya da yasaklamak yönünde aranmaması gerektiğini düşünmektedir. Teizm, bireyin ahlaklı olması için seküler ahlak teorilerinden daha güçlü bir gerekçe sunmamaktadır. Cehennemi bir neden olarak göstermek çok basit bir çözümdür. Bu bireyin ahlaklı olmasını değil sadece cezadan kaçınmasına yol açar. Eylemin ahlaki niteliği bir otoritenin gücüne dayanıyorsa bu eylemde ahlaki olmamız için bir neden yoktur. Yazar, dini metinlerde suçluların affedileceğine dair ifadeleri problemlili bulmaktadır⁸. Yazara göre Tanrı’nın iman etmeyenlere yaşam hakkı tanımaması yönündeki ayetleri, ahlaki yönden yanlıştır. Çünkü ahlaki ilkeler inanç üzerine değil, eylemin başkasına zarar verip vermemesi üzerine kuruludur.

Yedinci bölüm yazar, ahlaken neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirleyerek bir yargı oluşturmada ‘Seküler ahlak anlayışları mı dini ahlak anlayışları mı başarılı olabilir?’ tartışması üzerinden gitmektedir⁹. Armstrong, bu konuda seküler ahlak teorilerinin birçok yöntemi içerdiğini ifade etse de bu yöntemleri detaylandırmaktan kaçınmaktadır. Yazarın amacı, seküler ahlak teorisyenlerinin ahlaki yargıya nasıl ulaştıklarını ortaya koyarak dini kaynaklara dayanmadan açıklamaktır. Bunun için kendi ahlaki yargılarımızı aynı süreçten geçmiş farklı düşünen kişilerle karşılaştırarak ve onlarla bir araya gelip uzlaşma sağlayarak oluşturabileceğimizi ifade etmektedir. Armstrong, yedinci bölümü Kitab-ı Mukaddes üzerinden örnekler vererek, Kutsal metinlerin ahlaki emirler açısından yetersiz olduğunu, Kitab-ı Mukaddes’in iyi ve kötüyü birlikte içerdiği için bize doğru bir ahlaki sistem sunamayacağını savunur. Yazara göre ahlaki doğruları temellendirmek için kutsal kitaplara

⁷ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 122.

⁸ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 125.

⁹ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*, 133.

başvurmak güvenilir değildir. Kutsal kitaplar, tarihsel ve dinsel metinler olarak kabul edilmelidir. Aslında, ahlak için ihtiyacımız olan Kitab-ı Mukaddes değildir. İhtiyacımız olan bu metinleri yorumlayacak ahlaki anlayıştır.

Son bölümde yazar kitabın bir özetini vererek okuyucunun bu kitaptan ne anlaması gerektiğini ortaya koymaya çalışmaktadır. Yazarın argümanlarını ortaya koyarken amacının dindarları ahlak ve din hakkında düşündürmek, ilahi buyrukları sorgulamaya teşvik etmek olduğu söylenebilir. Yazar, iyi teistlere güvendiğini onların sayesinde ateistliğin daha iyi anlaşılacağını ifade etmektedir. Ateistlerin de kendi içlerinde aşırıya gitmemeleri konusunda uyarır. Ateistlerin doğru yerde doğru tepkiyi vermeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Ateistler, dinin bazı yönlerini olumlu anlamda değerlendirebilirler. Yazar, Kitab-ı Mukaddes'in bazı bölümlerinden öğrenebileceğimiz şeylerin olduğunu da dile getirmektedir. Ona göre, Tanrı'ya inanmadan da dinden hayatımıza katacağımız birçok pratik ilke vardır. Ateistlerin, dinde doğru bulmadıkları yönleri eleştirmeye devam etmeleri gerekir. En önemlisi, ateist ve agnostiklerin topluma örnek olacak bir yaşam tarzı sürmeleri büyük önem taşır. Böylece, toplumun ateizmin ahlaksızlığa yol açtığını söylemesi zorlaşacaktır.

SONUÇ

Sonuç olarak bu kitapta, bir ateist tarafından ahlakın yalnızca Tanrı'ya dayandırılmayacağını hem felsefi hem de pratik örneklerle açıklamaya çalışılmıştır. Kısa ve öz bir eser olmasına rağmen ele aldığı konu bakımından dikkat çekicidir. Kitabın başından sonuna bütünlük taşıdığı; okunması ve anlaşılması kolay bir eser olduğu görülmektedir. Yazarın ahlak anlayışı “Zarar Verme İlkesi” ne dayanarak¹⁰ Tanrı'nın emirlerine gerek duymadan ahlakın temellendirilebileceğidir. Yazar kitapta, ateist ve agnostik insanların iyi ahlaki eylemlerde bulunabileceğini göstermesi bakımından seküler ahlak anlayışının meşru olduğunu savunmaktadır. Armstrong'un kitabında sadece teistleri değil, ateistleri de eleştirmesi ile olaylara objektif bir bakış açısıyla bakmaya çalıştığı söylenilebilir. Yazarın, teistleri dışlayarak değil de onlarla uzlaşarak ortak bir ahlaki zemin etrafında buluşmayı istemesi, ideolojik bir yaklaşım içinde olmadığını bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yazar, kitapta yapıcı bir üslup kullanarak ateistler ve teistler arasında karşılıklı anlayışın mümkün olduğunu göstermeye çalışmaktadır. Yazarın sadece Kitab-ı Mukaddes ve Tevrat'ın bazı bölümlerine değinmesi, dini metinler açısından bir sınırlandırma olarak görülebilir.

¹⁰ Armstrong, *Tanrısız Ahlak*.

KAYNAKÇA/REFERENCES

Armstrong, Walter Sinnott. *Tanrısız Ahlak*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2016.